

Economische outlook
Nederlandse regio's
Winter 2011/ 2012

Productie stabiel - minder personeel

De productie van industriële bedrijven in Nederland groeide in oktober 2011 met 1,1% ten opzichte van een jaar eerder. De verwachtingen van de Nederlandse bedrijven voor het 4^e kwartaal 2011 zijn gemiddeld licht positief, behalve in de basismetaalindustrie in West-Nederland. Veel bedrijven verwachten in het 4^e kwartaal dat de omzet groeit, maar ook dat de personeelssterkte afneemt. De outlook is in Oost- en Zuid-Nederland licht positief, in West-Nederland neutraal en in Noord-Nederland licht negatief.

Nederland

Economische situatie

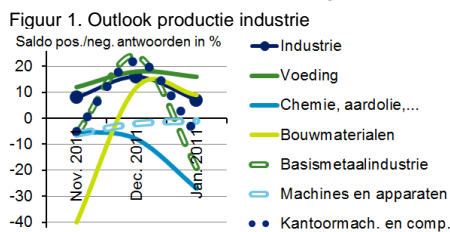
Het volume van het bruto binnenlands product (bbp) was in het 3^e kwartaal 2011 1,1% groter dan een jaar eerder. Ten opzichte van het vorige kwartaal kromp de economie in het 3^e kwartaal met 0,3%. In de voorafgaande twee jaar groeide de economie nog telkens ten opzichte van het voorgaande kwartaal.

Het consumentenvertrouwen daalde in het 3^e kw. met 11 punten en kwam in nov. uit op -32. Het vertrouwen van de zakelijke dienstverleners groeide in het 3^e kw. met 5 punten naar 16 en kwam in okt. uit op 29. Het vertrouwen in de industrie daalde van +3 (2^e kw.) naar -2 (3^e kw.).

De productie van industriële bedrijven steeg in oktober met 1,1% ten opzichte van een jaar eerder. De uitvoer was in oktober 1,7% lager dan een jaar eerder. De spaartegoeden groeiden in het 3^e kw. met 4,0%. De inflatie lag in het 3^e kw. op 2,7% en kwam in okt. uit op 3,0%. In oktober 2011 was 5,8% van de beroepsbevolking werkloos. De werkloosheid is daarmee terug op het niveau van de top in feb. 2010. Het aantal vacatures en het aantal uitzenduren daalden.

Outlook t/m januari 2012

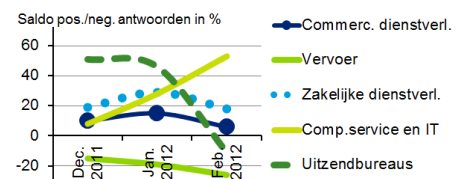
De Nederlandse industrie heeft voor de periode tot en met januari 2012 licht positieve productieverwachtingen.

Bron: CBS, nov. 2011. Analyse: Deloitte Research NL (C&M)
 Vraag: 'Verwacht u dat de productie in de komende drie maanden zal toenemen, gelijk blijven of afnemen?' Het saldo is het gewogen percentage ondernemers dat een toename meldt minus het gewogen percentage ondernemers dat een afname meldt.

In november verwachtte een kleine meerderheid van de dienstverleners voor de periode tot eind februari 2012 een stijging van de omzet. De verwachting voor personeelsbehoefte (uitzendbureaus) is hard gedaald. Een indicator voor de economische bedrijvigheid is vervoer: hier is de omzetverwachting negatief.

Figuur 2. Outlook omzet zakelijke dienstverlening

Bron: CBS, nov. 2011. Analyse: Deloitte Research NL (C&M)

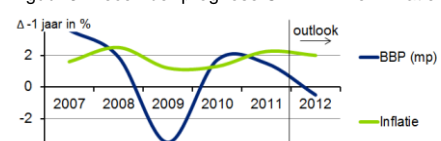
Vraag: 'Verwacht u dat de ontvangst van opdrachten/orders in de komende drie maanden zal toenemen, gelijk blijven of afnemen?' Het saldo is het gewogen percentage ondernemers met een verwachte toename van de orderontvangst minus het gewogen percentage ondernemers met een verwachte afname van de orderontvangst.

Outlook voor het jaar 2012

Uit het kwartaalonderzoek 'CFO survey' van Deloitte onder corporate CFO's blijkt dat de groeiverwachtingen in de fusie- en overnamemarkt zijn gedaald naar het laagste niveau sinds de start van de CFO Survey ruim twee jaar geleden. Waar voorheen een ruime meerderheid van de CFO's een toename verwachtte, is dat nu slechts 30%. 38% rekt op een afname. Ook het dalende optimisme onder CFO's zet door, in kwartaal 2 werd het laagste punt al bereikt en dat daalde verder.

Volgens het Centraal Planbureau (CPB) groeit de Nederlandse economie in 2011 met 1½% en krimpt in 2012 met ½%. De uitvoer van Nederlandse goederen daalt van 2½% in 2011 naar -1¼% in 2012. De koopkracht daalt in 2011 en 2012.

Figuur 3. December-prognose CPB: BBP en inflatie.

Bron: CPB, dec. 2011. Analyse: Deloitte Research NL (C&M)

Economische positie regio's

Het CBS meet in de Nederlandse regio's via een enquête onder ondernemers (>5 werkzame personen) de economische situatie van de verschillende sectoren in het laatste kwartaal m.b.t. de volgende aspecten: orderpositie binnen- en buitenland, productiecapaciteit en voorraden.

Situatie begin 4^e kwartaal 2011

Onvoldoende orders vormden het grootste probleem voor de bouwbedrijven in Noord-Nederland. De ordersituatie in de chemie, aardolie-, rubber- en kunststofsector ging in het laatste kwartaal weer omhoog met 49 punten t.o.v. het 3^e kwartaal.

Tabel 1. Oordeel over situatie in Noord-Nederland.

	Orderpositie	Orderpositie buitenland	Productiecapaciteit	Voorraden
Alle bedrijven	-16	-5	1	6
Basismetaalindustrie				
Bouwnijverheid	-52			
Chemie, aardolie,...	-16	13	32	39
Detailhandel				
Groothandel	-17	-13		
IT-services	-20	4		
Elektr.+ optische app.	-37	-11	-44	4
Machines en apparaten	-4	2	0	-1
Diensten voor vervoer				

Bron: CBS, nov. 2011. Analyse: Deloitte Research NL (C&M). De cijfers zijn het saldo pos./neg. antwoorden in %. De kleuren dienen ter rangschikking van de cijfers: blauw: laagste cijfer (hier: -52), groen: hoogste cijfer (hier: 39). Wit: geen gegevens. Vraag: 'De orderpositie beoordelen wij, gelet op de tijd van het jaar', als (te) groot, normaal of (te) klein?'

In de basismetaalindustrie in Oost-Nederland gingen de opdrachten met 31 punten omlaag. De productiecapaciteit en de voorraden gingen in deze sector omhoog met 11 punten sinds het 3^e kwartaal 2011.

Tabel 2. Oordeel over situatie in Oost-Nederland.

	Orderpositie	Orderpositie buitenland	Productiecapaciteit	Voorraden
Alle bedrijven	-14	-6	0	5
Basismetaalindustrie	-28	-24	-8	26
Bouwnijverheid	-39			
Chemie, aardolie,...	-27	-24	10	9
Detailhandel				
Groothandel	-9	-4		
IT-services	-15	-5		
Elektr.+ optische app.	3	2	-2	10
Machines en apparaten	-5	2	-1	19
Diensten voor vervoer	-8	-6	28	

Bron: CBS, nov. 2011. Analyse: Deloitte Research NL (C&M).

In West-Nederland daalde de binnen- en buitenlandse orderpositie in de basismetaalindustrie met ca. 40 punten. De orders bij producenten van elektrische en optische apparaten (TV, monitor, ...) gingen met 13 punten omhoog.

Tabel 3. Oordeel over situatie in West-Nederland.

	Orderpositie	Orderpositie buitenland	Productiecapaciteit	Voorraden
Alle bedrijven	-16	-5	1	3
Basismetaalindustrie	-49	-49	-1	4
Bouwnijverheid	-32			
Chemie, aardolie,...	-19	-14	4	6
Detailhandel				0
Groothandel	-12	-7		
IT-services	-31	-5		
Elektr.+ optische app.	-9	-7	-2	6
Machines en apparaten	-14	-9	-6	5
Diensten voor vervoer	-17	-10	9	

Bron: CBS, nov. 2011. Analyse: Deloitte Research NL (C&M).

In Zuid-Nederland verbeterde het aantal orders voor elektrische en optische apparaten t.o.v. het 3^e kwartaal met 19 punten. In de sector Diensten voor vervoer is met een saldo van 31% de productiecapaciteit 'te groot'.

Tabel 4. Oordeel over situatie in Zuid-Nederland.

	Orderpositie	Orderpositie buitenland	Productiecapaciteit	Voorraden
Alle bedrijven	-14	-7	2	5
Basismetaalindustrie	-4	-5	18	-12
Bouwnijverheid	-28			
Chemie, aardolie,...	-9	-8	3	9
Detailhandel				0
Groothandel	-11	-9		0
IT-services	-20	-5		0
Elektr.+ optische app.	-3	-4	-2	6
Machines en apparaten	-23	-20	5	17
Diensten voor vervoer	1	-1	31	0

Bron: CBS, nov. 2011. Analyse: Deloitte Research NL (C&M).

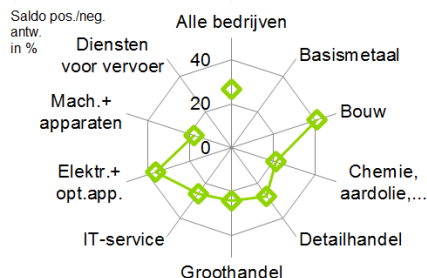
Belemmeringen 4^e kwartaal 2011

Het CBS meet via een enquête onder Nederlandse bedrijven (>5 werkzame personen) de belemmeringen die ondernemers in het huidige kwartaal zien aan de hand van de volgende aspecten: financiële beperkingen, onvoldoende vraag, productiemiddelen, tekort aan arbeidskrachten.

De grootste belemmering in alle regio's is de onvoldoende vraag, de overige belemmeringen hebben een normale waarde beneden de 15% en worden daarom hier niet vermeld.

Gemiddeld zijn de belemmeringen in Noord-Nederland het grootst. In deze regio is de onvoldoende vraag in de IT-services de grootste belemmering van heel Nederland. In de IT-services hebben 20% van de bedrijven financiële beperkingen. Ook 15% van de groothandel heeft financiële beperkingen. Van alle branches in Noord-Nederland liet de chemiesector de sterkste (positieve) ontwikkeling t.o.v. het vorige kwartaal zien: De onvoldoende vraag daalde met 23 punten naar 21%. Voor 34% van de chemiebedrijven is het tekort aan arbeidskrachten de grootste belemmering.

Figuur 4. Onvoldoende vraag in Noord-Nederland.

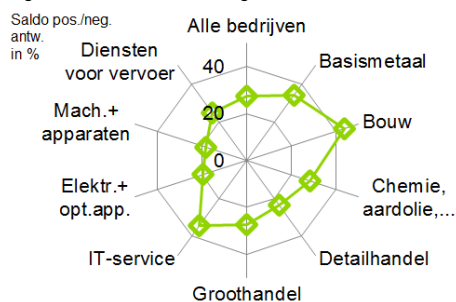

Bron: CBS, nov. 2011. Analyse: Deloitte Research NL (C&M)

Gewogen percentage ondernemers die aan het begin van het kwartaal aangeven financiële beperkingen, onvoldoende vraag, productiemiddelen, tekort aan arbeidskrachten als belemmering te ondervinden bij hun activiteiten.

De onvoldoende vraag is eveneens de grootste belemmering in Oost-Nederland, vooral in de sectoren bouw en IT-services. In de sector basismetaal groeide de onvoldoende vraag met 25 punten t.o.v. het laatste kwartaal.

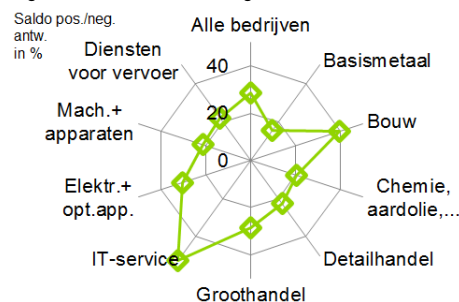
Figuur 5. Onvoldoende vraag in Oost-Nederland.

Bron: CBS, nov. 2011. Analyse: Deloitte Research NL (C&M)

Gemiddeld zijn de belemmeringen in West-Nederland het laagst. De belemmering door onvoldoende vraag daalde in de sector rond elektr. en optische apparaten met 18 punten t.o.v. het 2e kwartaal en in de IT-services en de vervoerssector met 16 punten. De onvoldoende vraag is nu nog altijd het grootst in de sectoren bouwnijverheid en IT-services.

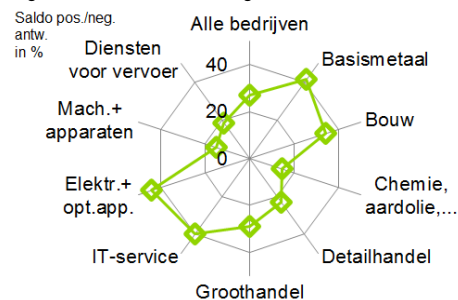
Figuur 6. Onvoldoende vraag in West-Nederland.

Bron: CBS, nov. 2011. Analyse: Deloitte Research NL (C&M)

De onvoldoende vraag in Zuid-Nederland groeide bij productiebedrijven voor elektrische en optische apparaten met 29 punten naar 44% en in de sector rond basismetaal met 31 punten naar 41%.

Figuur 7. Onvoldoende vraag in Zuid-Nederland.

Bron: CBS, nov. 2011. Analyse: Deloitte Research NL (C&M)

Verwachtingen 4^e kw. 2011

Om de verwachting van ondernemers (>5 werkzame personen) in kaart te brengen meet het CBS in een enquête o.a. de volgende aspecten: omzet binnen- en buitenland, prijzen en personeelssterkte.

De verwachtingen in Oost- en Zuid-NL zijn licht positief, in West-NL neutraal en in Noord-NL licht negatief.

De verwachtingen in Noord-NL zijn het slechtst, vooral in de bouwsector. Hier daalde de omzetverwachting t.o.v. 3 maanden geleden met 27 punten, de personeelsverwachting met 35 punten en de productieverwachting met 32 punten. De productieverwachting in de sector chemie, aardolie, rubber en kunststof ging met 64 punten omhoog.

Figuur 8. Verwachtingen in Noord-Nederland.

	Omzet	Omzet export	Personeelssterkte	Prijzen	Productie
Alle bedrijven	5	4	-11	3	0
Basismetalaal					
Bouw	-44		-46	-8	-40
Chemie, aardolie,...	23	21	21	9	21
Detailhandel	10		-8	-1	
Groothandel	22	2	-7	10	
IT-services	36	19	-1	12	28
Elektr.+ opt. app.	30	37	1	11	25
Mach.+ apparaten	7	7	-10	22	0
Dienst.voor vervoer					

Bron: CBS, nov. 2011. Analyse: Deloitte Research NL (C&M). Saldo pos./neg. antwoorden in %. De kleuren dienen ter rangschikking van de cijfers: blauw: laagste cijfer (hier: -46), groen: hoogste cijfer (hier: 36). Wit: geen gegevens. Vraag: 'Het niveau van de productie/ [...] zal in het komende kw. vergeleken met het afgelopen kw. toenemen, gelijk blijven of afnemen?'

In Oost-Nederland groeide de omzetverwachting het sterkst t.o.v. 3^e kwartaal in de sector machines en apparaten, namelijk met 25 punten. De sector elektrische en optische apparaten heeft hier weer de meest positieve omzetverwachting in heel Nederland.

Figuur 9. Verwachtingen in Oost-Nederland.

	Omzet	Omzet export	Personeelssterkte	Prijzen	Productie
Alle bedrijven	9	4	-8	3	3
Basismetalaal	-6	-12	-1	25	-4
Bouw	-19		-29	-10	-20
Chemie, aardolie,...	-16	-7	-7	6	-8
Detailhandel	10		-4	-2	
Groothandel	15	4	0	15	
IT-services	36	14	18	4	30
Elektr.+ opt. app.	38	32	-9	0	18
Mach.+ apparaten	19	12	4	11	14
Dienst.voor vervoer	19	2	15	-3	13

Bron: CBS, nov. 2011. Analyse: Deloitte Research NL (C&M).

De sector basismetalaalindustrie in West-Nederland heeft de laagste verwachtingen t.a.v. omzet, personeelssterkte, prijzen en productie in heel Nederland. Dat was al zo in het 3^e kwartaal en in dit kwartaal daalden de verwachtingen nog eens: omzet met 43, omzet export met 45 en productie met 46 punten. De detailhandel in West-Nederland noteerde t.o.v. een kwartaal eerder de sterkste groei van de omzetverwachting in heel Nederland, namelijk 35 punten.

Figuur 10. Verwachtingen in West-Nederland.

	Omzet	Omzet export	Personeelssterkte	Prijzen	Productie
Alle bedrijven	12	3	-7	3	4
Basismetalaal	-87	-88	-78	-39	-48
Bouw	-10		-25	-3	-8
Chemie, aardolie,...	-7	-3	0	7	-10
Detailhandel	19		-7	-3	
Groothandel	16	8	1	12	
IT-services	36	12	5	1	18
Elektr.+ opt. app.	31	12	-9	6	20
Mach.+ apparaten	7	4	5	9	3
Dienst.voor vervoer	10	-2	9	-3	7

Bron: CBS, nov. 2011. Analyse: Deloitte Research NL (C&M).

In Zuid-Nederland zijn de verwachtingen t.a.v. personeelssterkte en productie het best van heel Nederland, met name in de sector IT-services. De sector elektrische en optische apparaten verwacht in Zuid-Nederland de grootste daling t.a.v. de personeelssterkte: 47%. De sterkste (positieve) wijziging in Zuid-Nederland voltrok zich in de detailhandel, waar de verwachting t.a.v. omzet met 35 punten toenam.

Figuur 11. Verwachtingen in Zuid-Nederland.

	Omzet	Omzet export	Personeelssterkte	Prijzen	Productie
Alle bedrijven	15	5	-9	5	6
Basismetalaal	5	3	-7	-13	16
Bouw	1		-16	-8	0
Chemie, aardolie,...	-17	-7	-29	2	-20
Detailhandel	21		-9	3	
Groothandel	19	14	-7	7	
IT-services	29	14	6	2	17
Elektr.+ opt. app.	49	18	-51	16	19
Mach.+ apparaten	12	3	14	6	6
Dienst.voor vervoer	9	1	9	2	13

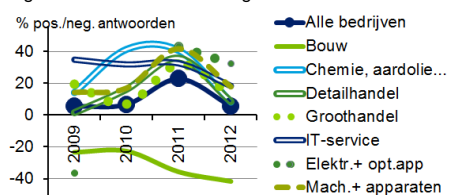
Bron: CBS, nov. 2011. Analyse: Deloitte Research NL (C&M).

Outlook 2012: Omzet groeit licht

De gemiddelde omzetverwachtingen voor 2012 zijn weliswaar gedaald, maar blijven positief. Ze zijn het best in West-Nederland, gevolgd door Zuid-Nederland en Noord-Nederland. De omzetverwachtingen voor 2012 zijn nog lichtjes positief in Oost-Nederland. Alleen de bouwsector heeft in elke regio een negatieve omzetverwachting. De personeelsverwachtingen zijn lichtjes positief, de investeringsverwachtingen lichtjes negatief.

In Noord-Nederland wordt verwacht dat de omzet in 2012 op het niveau van 2011 zal blijven. Hier zijn de productiebedrijven voor elektrische en optische apparaten (TV, monitors,...) optimistisch en bedrijven in de bouwsector pessimistisch. Het saldo voor de personeelssterkte is in deze regio met -6% pessimistisch. De uitschieters zijn de sector chemie, aardolie, rubber en kunststof met +23% en de bouwsector met -40%. De investeringsverwachtingen zijn met -6% negatief, maar positief in de sector Machines en apparaten (12%) en in de sector elektr. en opt. apparaten (2%).

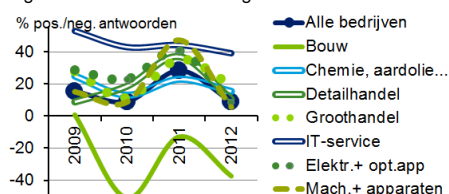
Figuur 12. Omzetverwachtingen Noord-NL t/m 2012.

Bron: CBS, nov. 2011. Analyse: Deloitte Research NL (C&M)
Vraag: 'Volgend jaar zal de omzet, vergeleken met dit jaar, naar verwachting toenemen, gelijk blijven of afnemen?'

Ook in Oost-Nederland wordt gemiddeld dezelfde omzet verwacht als in 2011. Optimistisch zijn de verwachtingen van bedrijven in de IT-services, pessimistisch blijven de verwachtingen in de bouwsector. Het saldo voor de personeelssterkte is met -7% pessimistisch. De uitschieters zijn de IT-services met +27% en de bouwsector met -40%.

Figuur 13. Omzetverwachtingen Oost-NL t/m 2012.

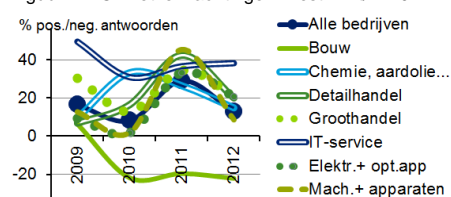

Bron: CBS, nov. 2011. Analyse: Deloitte Research NL (C&M)

De investeringsverwachtingen zijn in Oost-Nederland gemiddeld negatief (-6%), maar positief in de chemie (9%) en in de sector Machines en apparaten (5%).

De omzetverwachting voor 2012 in West-Nederland is licht positief. De Bouwsector blijft pessimistisch, de IT-services optimistisch. Het saldo voor de personeelssterkte is met -2% lichtjes pessimistisch. De uitschieters zijn de sector IT-services met +27% en de bouwsector met -20%. De investeringsverwachtingen zijn negatief met -6%, maar positief in de chemie (9%) en in de sector Machines en apparaten (5%).

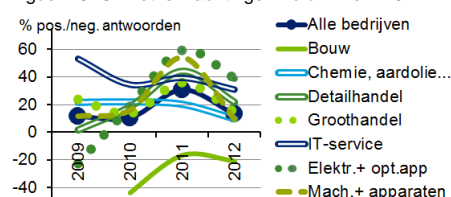
Figuur 14. Omzetverwachtingen West-NL t/m 2012.

Bron: CBS, nov. 2011. Analyse: Deloitte Research NL (C&M)

In Zuid-Nederland wordt gemiddeld verwacht dat de omzet in 2012 licht toeneemt t.o.v. 2011. Bovengemiddeld zijn de verwachtingen in de sectoren Elektrische en optische apparaten, IT-services en de Detailhandel. Het saldo voor de personeelssterkte is met -6% pessimistisch. De uitschieters zijn de IT-services met +27%, de sector chemie, aardolie, rubber en kunststof met -26%. De investeringsverwachtingen zijn in deze regio negatief (-4%), maar positief in de IT-services (5%) en in de chemie (1%).

Figuur 15. Omzetverwachtingen Zuid-NL t/m 2012.

Bron: CBS, nov. 2011. Analyse: Deloitte Research NL (C&M)

Bronnen:

Deloitte: CFO Survey Q3 2011. CBS. CPB: Macro Economische Verkenning 2012.